

Column

Omkering is de toekomst

In 2019 verkondigde Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen in Düsseldorf dat het een werk van Mondriaan 42 jaar lang verkeerd om heeft opgehangen. Dit werk, *New York City 1* (1941), werd in 1980 door het museum aangekocht. In 1945 werd het tentoongesteld in het MoMA in New York, overigens ook toen al verkeerd om, en dat duurde zo voort. Het schilderij bestaat uit verschillende horizontale en verticale plakstroken. Op een foto van Mondriaans atelier uit 1944 zit een concentratie van deze strepen aan de bovenkant van het werk, terwijl ze in het Duitse museum aan de onderkant zitten. Ook op een gelijkend werk van Mondriaan dat in bezit is van het Centre Pompidou in Parijs zitten de strepen aan de bovenzijde. Je zou denken dat bij het ontdekken van deze vergissing het museum de fout zou herstellen, maar dat is technisch onmogelijk: omdat het schilderij zo lang verkeerd om heeft gehangen is het risico te groot dat het plakband zal loslaten, en dan is er helemaal geen schilderij meer.

Gedeelde emotie

Het afgelopen jaar zagen we in Nederland veel 'omgekeerdheid'. Van waarheden, belangen en symbolen. Het protest van de boeren werd vergezeld van opzettelijke omkeringen op allerlei vlakken, samenkomend in het op de kop hangen van de Nederlandse vlag. In tegenstelling tot de omgekeerde Mondriaan bleef dit niet onopgemerkt. Historisch schijnt de omgekeerde vlag een signaal te zijn voor een schip in nood.

Dit dramatische signaal wilden de boeren ook afgeven. De protestvlag langs de Nederlandse wegen vormde de theatrale achtergrond van een landelijke campagne tegen wat dan ook: tegen stikstof, tegen klimaatverandering, tegen de elite, tegen de politiek, tegen alles. De dagelijkse ontmoeting met dit omgekeerde symbool nestelde zich in de hoofden van elke weggebruiker. En wel zodanig dat al het ongenoegen tijdens de Provinciale Statenverkiezingen in maart jongstleden gekanaliseerd werd in een uitslag die eveneens, als de wijsheid ons echt in de steek laat, een omkering zal veroorzaken die ons nog verder zal verwijderen van een beter klimaat. De winnaar heeft uiteindelijk niet veel voor de victorie hoeven doen, want het symbool was de uitdrukking geworden van een gedeelde emotie die in de aanloop naar de verkiezingen breed door alle media werd uitgevent. De vlaggen legden de basis voor een perfecte verkiezingscampagne van de winnende partij, met simpele, korte en onrealistische beloftes. Weg met de stikstofmaatregelen, weg met de regels, weg met het systeem. En daarom stemden van de 8,5 miljoen stemmers 20 procent op de winnaar. Tien keer meer dan alle mensen in de agrarische sector, vissers, bos- en tuinbouwers en alle andere aanpalende beroepen. Maar het werkelijke drama is dat het succes van de campagne de bodem wegslaat onder alles waarop we staan en waarvan we moeten leven: onze grond. Weg met ons allemaal dus. We zijn aangeland op het punt dat je je moet afvragen: wat voor systeem willen we nu echt met het oog op een toekomst?

Liesbeth Bik

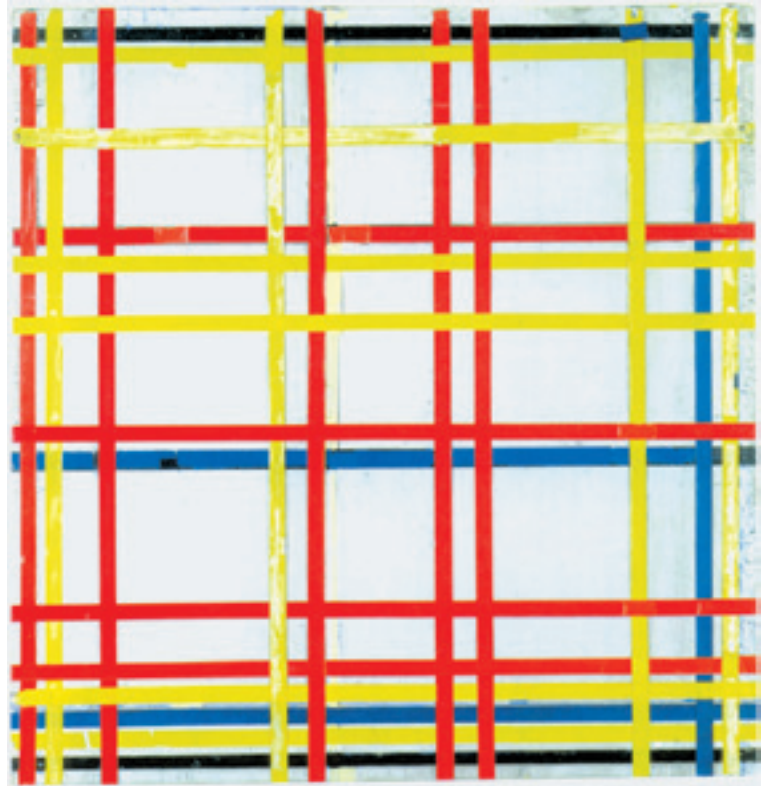
Wat voor soort burgers heeft onze toekomst eigenlijk nodig? En hoe kan het dat een zo groot gevoeld ongenoegen onze gezamenlijke toekomst niet dient? Waarom kan een omgekeerde vlag zoveel losmaken?

Symbol

De ongeziene vergissing van de omgekeerde Mondriaan staat symbool voor het belang van de kunsten in de samenleving. In 2019, als de culturele sector 3,7 procent uitmaakt van het BNP, leidt dat, gek genoeg, niet tot een juichstemming in ons land, terwijl de cijfers van het CBS aantonen dat de economische voetafdruk van de creatieve en culturele sector (inclusief media!) tweemaal groter is dan die van de landbouw. Ik weet het: een schilderij kun je niet eten, maar de creatieve en culturele sector was in dat jaar wel goed voor 320 duizend banen, 4,5 procent van de totale werkgelegenheid. De kunst- en cultuursector van de Verenigde Staten droeg in 2021 meer dan een biljoen dollar (937 miljard euro) bij aan de economie van de VS: 4,4 procent van het BNP. De bijdrage van kunst en cultuur aan de economie in de VS is drie keer zo groot als landbouw, bosbouw en visserij, en twee keer zo groot als mijnbouw. Maar weinig mensen, Amerikanen en Nederlanders, zijn zich bewust van de grote economische voetafdruk van de kunsten.

Protest. Vlaggen. Mondriaan. Zien en gezien worden. Waarom wordt de kunst zo onbelangrijk geacht? Ik vraag me wel eens af: wat is de tractor van de cultuursector? Wat we nu nodig hebben is echt iets heel anders: een omkering van alles wat we als vanzelfsprekend ervaren. Verandering van attitude is de toekomst. Daar moeten we voor willen staan. Daarom stel ik mij een radicale, ambitieuze onderneming voor: het veranderen van onze systemen en onze onderwijsinstellingen zodat iedereen die moedig genoeg is om risico te nemen zich kan inzetten, voorbereiden, studeren, experimenteren, en dat kunst daar een vanzelfsprekende plek in inneemt. Herorganisatie. Zo'n structurele verschuiving plaatst ons ook voor dilemma's over grond.

Wat betekent het om hier te zijn, in dit bevoorrechte land, en wie is hier met ons? De betekenis van 'met ons' gaat verder dan fysieke aanwezigheid. Het gaat over tijden heen. Als samenleven datgene is wat ontstaat tussen wezens, dan is 'mijn' politiek, 'mijn' grond, nooit alleen van mij, en zeker niet alleen maar hier en nu. •

Piet Mondriaan,
New York City I,
1941. Olieverf en
papier op doek,
120 × 115,2 cm

Liesbeth Bik
is beeldend
kunstenaar
en voorzitter
van de Akademie
van Kunsten.
Fotografie:
Jos van der Pol